

Un intent purista al registre civil de Dénia durant el segle XIX

JOSEP-DIONÍS MARTÍNEZ MARTÍNEZ

Introducció

Des que s'inicià entre els humans la moda del nom de família —més tard esdevindrà cognom— com a element distintiu personal, aquest ha estat maltractat des de diverses perspectives. Així doncs, i des del punt de vista gràfic, un mateix cognom pot haver canviat diverses vegades. Un exemple ben palés d'aquest desgavell gràfic ho trobem en mans del desafortunat genealogista que pot viure la terrible experiència de fluctuació ortogràfica en trobar el seu cognom escrit com a *Etxeberria*, *Echeverría*, *Echeverria*, *Echeverri*, *Echeberri*, *Etcheverry*, *Etcheberry*, *Etcheberria*, *Etxaberry*, *Etxaberria*, *Etxaverria*, *Echaverri*, *Chaberri* ... a més d'algunes altres variants, que són casos reals presos de la guia telefònica de Nevada (USA).¹ En el nostre àmbit lingüístic, aquesta bogeria onomàstica també la trobarem des dels antics confins de la Marca Hispànica fins a les terres del Migjorn, tot i ultrapassant Múrcia, on un mateix cognom pot esdevenir *Ferrer*, *Ferré*, *Ferre*, *Farré*, *Ferrà*, i d'altres variants plurals com *Ferràs*, *Farràs*, *Ferrús*, *Farrús*, *Faràs*, *Ferrís* (< ll. *ferriceus). etc. Per una altra banda, la varietat lingüística de l'antic Regne de València formarà els patronímics amb la seua forma característica, *Pérez* esdevindrà *Peris*; *Sánchez*, *Sanchis*; *Fernández* i *Hernández*, *Ferrandis* i *Hernandis*, etcètera; i així mateix, a Portugal s'adoptaran les formes que avui coneixem, *Pires*, *Sanches*, *Soares*, amb el mateix sentit patronímic. A més a més, al llarg dels segles, al cognom se li han afegit diverses partícules, com per exemple preposicions: *Dávalos* (< de Ávalos), *Dávila* (< de Ávila); d'altres vegades, en passar d'una llengua a altra —o de regne—, s'han traduït, i avui podem comprendre que els *Centelles* valencians eren *Centellas* a Castella, els *Cervelló*, *Cervellón*, els *Alencastre* portuguesos, *Lancàster* i els *Orsini* romans, *Ursinos*, perquè en realitat

¹ BELASKO, Miquel. Apellidos y grafías en: www.euskalnet.net/~e.abizenak/verano02/c_etimologia.html.

gairebé no es tracta més que de lleus variacions ortogràfiques. Més tard podem observar la moda del cognom polonés *Schneider*, d'origen alemany, que instal·lat a Sevilla fa ja dos segles, va transformar el seu cognom, que en la seua llengua vol dir *sastre*, i traduir-lo al llatí, com a *Sartorius*.² A València, gran part dels cognoms italians han estat valencianitzats o castellanitzats a l'albir del funcionari del moment: Adamo=*Adam*, Agostino=*Agustí*, Aimerigo di Nicola=*Aimeric de Nicolau*, Filippo=*Felip*, Benedetto=*Benet*, Cipollini=*Cebollí*, Palmaro=*Palomar* o *Palmar*, Martino=*Martí*,³ etc.

Els cognoms al Registre Civil de Dénia.

Aquest era el panorama que s'hi trobà un funcionari anònim del Registre Civil de Dénia (RCD) a les darreries del segle XIX, quan en un intent purista intentà "normalitzar" una sèrie de cognoms. Transcriu *ad litteram* al final d'aquesta breu comunicació, l'anotació realitzada per l'empleat públic del RCD, probablement durant el període immediat posterior a la promulgació de l'anomenada *Ley de Registro Civil de 1870* coetània en el temps a les anotacions de l'inici del volum denominat "*Índice de nacimientos 1871-1988*", llibre que constitueix una bona eina de treball per al funcionari de torn, ja que pot identificar a corre cuita qualsevol persona nascuda a la ciutat en determinat any de l'època esmentada. Com podem observar, es tracta d'un llistat realitzat amb un criteri pragmàtic: són mots que poden presentar diverses formes en llur transcripció o interpretació. Gran part són variants d'una forma correcta tant si seguim els criteris ortogràfics actuals com els històrics (*Ausina=Alcina=Olcina*). D'altres, no tenen cap tipus de relació etimològica, però sí morfofonològica (*Font=Fons, Pont=Pons*), o són simplement traduccions (*Catalán=Català, Campos=Camps*), o trets dialectals fortament influenciats per l'apitxat (*Chavaloyes=Javaloyes*), o pel valencià general (*Espí=Aspi*). També hi podem observar les corresponents correccions castellanques (*Errero=Herrero*). A més a més, el funcionari intenta —sempre sota la referència de l'ortografia castellana—, fer les mateixes correccions amb les formes valencianques (*Faraig=Farach*); inclús interrelaciona un cognom de llengües diferents i sense cap tipus de correspondència etimològica (*Gordo=Gordon=Cordon*). De vegades, augmenta o minva gràficament el cognom sense cap criteri lingüístic (*Flechea=Felechea / Los=Alós*), etc.

En el nostre àmbit lingüístic, les normes ortogràfiques del català modern s'aplicaren en l'any 1913 estrictament al territori de Catalunya. Abans no existia cap tipus d'uniformitat en l'ús de l'ortografia, per la qual cosa, i durant la història d'un mateix cognom, el podem trobar amb diferents grafies com hem dit abans. A més a més, amb la creació del R.C. la varietat augmentà per l'aplicació de l'ortografia castellana a alguns dels cognoms catalans: *Cases=Casas, Mitjans=Michans* ... Amb les noves disposicions del R.C., avui podem esmenar, malgrat els entrebancs burocràtics habituals, aquestes errades de distorsió ortogràfica. Hi ha d'altres cognoms de llarga tradició històrica, com per exemple, *Peris* o

² DE SALAZAR Y ACHA, Jaime i DE MAYORALGO Y LODO, José Miguel. Génesis y evolución histórica del apellido en España. Real Academia Matritense de Heráldica y Genealogía. Madrid, 1991.

³ IGUAL LUIS, David i NAVARRO ESPINACH, Germán. Estudi antroponímic de l'emigració italiana a València (segles XV-XVI), pgs.559-589, dins del *IV Col·loqui d'Onomàstica Valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*. Ontinyent (La Vall d'Albaida), 29 i 30 de setembre i 1 d'octubre de 1995, Volum LXX-LXXI (setembre-desembre 1997). Edita Comercial Denes, Paiporta (l'Horta),1997.

Llopis que provenen del castellà *Pérez* o *López* encara que aquests no deuriem retornar-s'hi pel seu antiquíssim ús.

En definitiva, creiem que l'anotació la va fer el veterà funcionari senzillament per advertir als escriptors nous de les errades gràfiques en què podran caure quan escriuran els cognoms, sense cap altra intenció lingüística, puix els llinatges es presenten ja a les darreries del segle XIX prou fixats i formats a la moderna, encara que l'influx de la llengua oficial dominant sobre el català de Dénia és notable en les grafies (*Albiñana per Albinyana, Chiner per Giner ...*). Aquest influx va estar molt més fort al País Valencià que a les altres terres de la mateixa parla, per raons històrico-culturals ben conegudes i pel fet —ultra diglòssic— bilingüístic, encara que en alguns aspectes el vocalisme més senzill del dialecte valencià justifiqui menys dubtes a l'hora de la transcripció ortogràfica⁴.

Documenta

(*Index de Naixements 1871-1888. Arxiu Municipal de Dénia. Registre Civil*)

Apellidos que por su pronunciacion o escritura pueden haber sufrido equivocacion ó transformacion:

A

Aladios=Ladios=Labios	Alberola=Arguerola
Almiñana=Albiñana=Miñana	Alós=Los
Alou=Lou	Aspí = Espí
Aulaso=Aolaso=Olaso	Ausejo=Auseco=Auceco=Oceco
Ausina=Alcina=Olcina	Avellá=Abellá

B

Baixauli=Baxauli	Barbarin=Barberin
Berenguer=Belenguer	Bixquert=Bisquert
Bretó=Bertó	Buhigues=Bohigues=Buigues=Boiguex

C

Campo=Campos=Camps	Carpi=Charpi
Catalan=Catalá	Ceniza=Senisa=Sendra
Cerver=Server	Chavaloyes=Javaloyes
Cervera=Servera=Serguer	Chisbert=Gisbert
Chiner=Giner	Chova=Ochova=Ochoa
Chorro=Jorró	Chuliá=Juliá
Chover=Jover	Cifra=Sifra
Chust=Just	Cordon=Gordon=Gordo
Clerias=Cleries	
Costa=Cuesta	

D

Dabó=Davo

⁴ ROSSELLÓ I VERGER, Vicenç M., "Llinatges Valencians: Deformacions incultes", dins *Miscel·lània d'homenatge a Enric Moreu-Rey*, Volum III, a cura d'Albert Manent i Joan Veny. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Montserrat, 1988.

E

Ern=Hern	Errero=Herrero
Escribá=Escrivá	Espí=Aspi
Esquedo=Izquierdo	Estalrich=Ostalrich=Hostalrich
Estela=Estrella=Estrela	

F

Faraig=Farach	Fernandez=Hernandez
Flechea=Felechea	Fluixá=Fluxá
Font=Fons=Pont=Pons	Fornes=Forner=Torner

G

Garcia=Gracia	Gimenez=Jimenez
Gimeno=Jimeno	Giner=Chiner
Gisbert=Chisbert	Gonzalez=Gonzalbez=Gozalbez
Gordo=Gordon=Cordon	Guillem=Guillen
Guinot=Guitnot=Guinnot	

H

Hern=Ern	Hernandez=Fernandez
Herrada=Errada	Herrero=Errero
Hospitaler=Ospitaler	Hostalrich=Ostalrich=Estalrich
Hoyo=Oyo	Hurtado=Urtado

I

Inza=Insa	Izquierdo=Esquedo
-----------	-------------------

J

Javaloyes=Chavaloyes	Jorro=Chorro
Jover=Chover	Juliá=Chuliá
Just=Chust	

L

Labios=Ladios=Aladios	Lanaquera=Naquera
Lanuza=Llanuza	Lattur=Latur
Linares=Llinares	Lladosa=Lledosa
Lledó=Llidó	Llompert=Llombart
Los=Alós	Lou=Alou
Lull=Llull	Lurbe=Llurbe=Llurba

M

Marí=Marin=Maurí=Merí	Maria=Masia
Martí=Martin	Masanet=Mansanet
Millá=Milá	Miñana=Almiñana=Albiñana
Mir=Mur	Monllor=Mollor=Mullor
Montoliu=Montolio	Morand=Morant=Moran

N

Naquera=Lanaquera	
-------------------	--

O

Oceco=Auseco=Auceco=Ausejo	Ochova=Ochoa=Chova
Olaso=Aulaso=Aolaso	Olinier=Olnier
Orts=Ots	Ortuño=Orduño=Orduña
Ostalrich=Hostalrich=Estalrich	

P

Palop=Polop
Perez=Peris=Peret
Piera=Piedra=Peiró=Peidro
Pons=Pont=Font=Fons
Pujol=Puchol

Perelló=Roselló
Pidal=Vidal
Planelles=Planells
Prats=Prat

R

Ramos=Rams
Rico=Rizo
Ronda=Ronde
Rovira=Roura

Reinar=Reinal
Rodrigo=Rodríguez
Roselló=Perelló

S

Sabater=Zapater
Sanchis=Sanchéz
Sarch=Sart
Serer=Seser
Servera=Serguera=Cervera
Sobá=Souba

Salom=Salon
Santacreu=Santacruz
Sendra=Seniza=Ceniza
Server=Cerver
Sifra=Cifra
Soler=Solera

T

Tohus=Thous=Tous
Torner=Forner=Fornes

Tono=Torro
Torrent=Torrens

V

Valdarce=Valcarcel
Vaquer=Vaqué=Baqué
Vicent=Vicens=Vives
Vilanova=Villanova
Villa=Villa=Vilar

Valls=Valles
Veses=Veces=Beses
Vignau=Viñau
Vilaplana=Villaplana

Z

Zapater=Sabater

